

Ольга Христенко – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна.

Коло наукових інтересів: педагогіка вищої освіти, методика гуманітарної підготовки у вищій медичній школі, педагогічна аксіологія.

✉ hrystenko@tdmu.edu.ua

🆔 <https://orcid.org/0000-0001-6036-2829>

УДК 378.015.31:17.022.1:130.1/2:[378.6:61]-057.875

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-114-122>

ДУХОВНІСТЬ І ТІЛЕСНІСТЬ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ

Анотація. У статті проаналізовано поняття тілесності і духовності людини в теологічному та сучасному науковому дискурсах з позиції моделювання системи цінностей майбутніх медиків.

Встановлено, що в теологічному контексті тілесність людини пов'язується із сакральністю, що, зі свого боку, обґрунтовує її цінність; очевидним постає пріоритет духовного вдосконалення людини, порівняно з фізичним і, водночас, підкреслюється вплив духовності особи на її фізичний стан. Відтак, для студентів, майбутніх медиків, і тілесне, й духовне благополуччя людини виражають сутність здоров'я як цінності.

Визначено, що важливими факторами формування системи професійних цінностей студентів медичних закладів вищої освіти є, з одного боку, нові концепції, теорії, які поширюються в суспільстві ХХІ ст. (теорія сталого розвитку, гендерна теорія тощо), а з іншого – інноваційні тенденції розвитку науки і техніки (генна інженерія, нанотехнології, репродуктивні технології та ін.), які за певних умов можуть негативно впливати як на тілесно-духовне здоров'я окремої особи, так і на благополуччя існування людської популяції на планеті в цілому.

Проаналізовано виклики для фахівців сфери охорони, пов'язані з питанням гендерної ідентичності, й втручання в тіло людини аж до зміни статі. Складнощі полягають у тому, що в добу «посттілесності» лікарі потребують глибокого розуміння зазначеної проблеми, щоб зайняти відповідну професійну позицію згідно з обґрунтованою системою цінностей.

Доведено, що в сучасних умовах актуалізуються цінність людини в єдності тіла і душі з моменту зачаття, а також цінність тілесності особи як природного дару, що не припускає її руйнування та порушення законів природи. Зазначені вартості повинні впроваджуватися як одні з базових професійних цінностей майбутніх медиків, які зобов'язані апріорі стояти на сторожі людського життя та природних законів, які забезпечують нормальне життєздатне середовище для людини. Імплементация біоетичних цінностей у середовищі вищої медичної освіти, в тому числі, в межах гуманітарної підготовки майбутніх лікарів, сприятиме запобіганню потенційних загроз технологічного характеру стосовно здоров'я і безпеки особи і суспільства.

Ключові слова: духовність; тілесність; здоров'я; цінності; майбутні медики; інтегральне мислення; теорія сталого розвитку.

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігаємо появу консенсусу провідних педагогів, які погоджуються, що глобальна система освіти потребує радикальних змін, щоб задовольнити нові розмаїті потреби людства. Хоча освіта сама по собі не може досягти стійкості, вона є одним із ключових інструментів суспільства. Освітні цілі вимагають фундаментального переходу – від навчання як запам'ятовувати й розуміти, до навчання як мислити системно новими способами. Справжнє завдання полягає в тому, щоб розвинути в усіх студентів здатність вирішувати проблеми, а також сформувати критичне, незалежне та оригінальне мислення. Зараз уже недостатньо освіти, що зосереджена винятково на розумі. Радикальна переорієнтація змісту освіти та педагогіки повинна містити передачу знань, отриманих з минулого досвіду, а також прагнути до розширення видів знань, навичок і здібностей, які будуть потрібні для адаптації та творчого реагування на майбутнє, яке ще неможливо передбачити (von Weizsäcker & Wijkman, 2018, с. 196–197).

Як зазначають представники Римського клубу, освіта майбутнього – ціннісно-орієнтована. Цінності відображають квінтесенцію людської мудрості, набутої століттями. У новій системі, що розвивається, вони повинні втілювати фундаментальні принципи сталого досягнення, чи то індивідуального, чи соціального. Це має бути навіть більше, ніж ідеали, що надихають та постачають енергію, необхідну для здійснення людських прагнень. Цінності є формою знання та потужним визначальним фактором людської еволюції. Це психологічні навички, які мають величезне практичне значення. Освіта має ґрунтуватися на цінностях, які сприяють стійкості та загальнолюдському добробуту. Шлях до впровадження стійких цінностей означав би зміну парадигми в усій системі цінностей нашого нинішнього суспільства. Своєю метою він розглядає підвищення добробуту як людей, так і природних систем, від яких вони залежать, а не оцінку більшого виробництва та споживання. Свідомий акцент робиться на цінностях, які є дійсно універсальними, а також на повазі до культурних відмінностей. На низовому рівні рух до сталого розвитку може спиратися на глибокі локальні цінності. Такі цінності можуть створити трансформаційне лідерство, лідерство в думках, яке призводить до дії (von Weizsäcker & Wijkman, 2018, с. 199).

У контексті педагогічної науки специфічне місце належить проблематиці цінностей у сфері вищої медичної освіти, адже досягнення благополуччя людини та суспільства першочергово залежить від світоглядної позиції та професіоналізму лікарів. Водночас, на формування особистості студентів медичних ЗВО впливають ідеї і тенденції з найрізноманітніших сфер наукового й суспільного дискурсу. Тема нашого дослідження передбачає вивчення понять тілесності й духовності як цінностей у їх взаємозв'язку, адже, з одного боку, вони об'єктивно утворюють філософську основу системи цінностей майбутніх медиків (які працюватимуть і з тілом, і з душею людини), а з іншого – існує перманентна дискусія вчених, мислителів про співвідношення зазначених феноменів, власне, в антропологічному та аксіологічному вимірах. Наукові розвідки з даної проблематики сприятимуть конкретизації цілей та змісту навчально-виховної роботи в медичних університетах та увиразненню системи цінностей, яку слід формувати в майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття тілесності і духовності у їх співвідношенні і взаємозв'язку досліджували філософи, теологи, психологи, педагоги, філологи, соціологи тощо. Серед останніх публікацій, які репрезентують результати аналізу феномену тілесності в сучасних умовах, знаходимо праці А. Возного, О. Дольської, І. Кобзевої, Л. Сидоренко та ін. Зокрема, О. Дольська вказує на тенденцію сучасної науки стосовно акцентуації проблеми тіла як цінності у світлі найновіших технологічних досягнень ХХІ століття (стрімкий розвиток біотехнології, генної інженерії, еволюційної психології, когнітивної нейронауки, науки з побудови штучного інтелекту, біокібернетики, біосеміотики, репродуктивних технологій тощо). Важливи є наукові висновки Л. Сидоренко, яка застерігає про сумнівність розширення ступенів свободи людини завдяки новітнім технологічним практикам та обґрунтовує потребу етичних орієнтирів, що визначатимуть межу втручання науки й технологічних інновацій у сферу людського, в природно цілісність особи, запорукою яких є, зокрема, людська тілесність.

Зі свого боку, на збереженні гідності людини як тілесної і духовної істоти й найвищої цінності наголошують дослідники з біоетики (І. Бойко, Ю. Мартинюк, Р. П'яста, Г. Терешкевич та ін.). Автори зазначають про неприпустимість ігнорування цінності людської особи як цілісної в духовно-фізичній сутності з моменту зачаття до природної смерті.

Водночас є потреба в дослідженні проблеми формування системи цінностей майбутніх медиків з позиції інтегрального мислення, що дозволить виокремити «раціональні зерна» з різних пластів духовно-інтелектуального досвіду людства.

Мета статті – проаналізувати поняття тілесності і духовності людини в теологічному й науковому дискурсах; та визначити відповідні цінності, які варто формувати у сучасних студентів медичних закладів вищої освіти.

Методи дослідження – аналіз наукової літератури, контент-аналіз (для визначення сутнісних характеристик досліджуваних понять у теологічному й науковому дискурсах), синтез аксіологічних ідей, представлених у джерелах дослідження, моделювання системи цінностей студентів медичних закладів вищої освіти на основі результатів проведеного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації цілей нашого дослідження релевантним видається використання концепції інтегрованого способу мислення. Річ у тім, що впродовж останньої половини двадцятого століття певні проблеми обмеження аналітичного мислення почали вирішувати шляхом зміщення акценту на системне мислення. Системне мислення зосереджується на взаємозв'язку та взаємозалежності явищ і визнає складність, одночасно прагнучи до концепції цілого. Проте все ще існує тенденція системного мислення розглядати реальність у відносно механістичному значенні, яке не в змозі охопити її органічну цілісність. Обмеженість системного мислення вимагає переходу від механістичних до більш органічних концепцій реальності. Наші найбільші винаходи, відкриття та досягнення творчості відбуваються тоді, коли очевидні протиріччя розв'язано.

Важливо, що інтегральне мислення – це мислення, яке здатне сприймати, організовувати, узгоджувати та знову об'єднувати складові елементи та прийти до більш правдивого розуміння реальності, що лежить в його основі, – воно виходить за межі системного мислення так само, як інтеграція виходить за межі агрегації. Погоджуємося з думкою авторів концепції інтегрованого способу мислення, представників Римського клубу, що освіта повинна представляти саме такий інтегрований погляд студентам, незалежно від їхніх конкретних галузей спеціалізації. Кожна дисципліна повинна так само навчитися досліджувати себе у світлі соціального цілого (von Weizsäcker & Wijkman, 2018, с. 199).

У нашому випадку застосування концепції інтегрального мислення допоможе студентам медичних ЗВО розуміти проблему взаємозв'язку тілесності й духовності людини цілісно, в контексті індивідуального та суспільного буття.

Отож, насамперед, зазначимо, що поняття «тілесність» і «духовність» відповідним чином представлені й трактовані у біблійному контексті, де людина постає як вінець природи, найкраще творіння Бога, створене за божественним образом і подобою. Водночас, йдеться про зовнішню і внутрішню істоту людини («Є тіло звичайне, є й тіло духовне» (I Кор. 15: 44) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 1282)). До речі, Григорій Сковорода чітко вирізняв «внутрішню людину» (духовність), яка відображає справжню її суть, на відміну від «зовнішньої» (тілесність).

Логічно, що творці й прихильники теологічної концепції людини підкреслювали вищість, незрівнянно більшу цінність духовності над тілесністю, адже йшлося про вічну безсмертну душу й, навпаки, обмежене в часі земного буття, «тлінне» тіло («Через те ми відваги не тратимо, бо хоч нищиться зовнішній наш чоловік (людина – О.Х.), зате день у день відновляється внутрішній» (II Кор. 4: 16) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 1286)).

Для майбутніх лікарів тут не буде головною ідеєю протиставлення цих двох природ людини, позаяк важливим є знаходити «точки дотику», взаємозалежність, зрештою, гармонію тіла і душі, які кожен по-своєму потребують відповідної допомоги медичних фахівців.

Тим не менше, Біблія також укаже на цінність тіла, через яке людська душа оприсутнюється і може існувати в світі («Ще поки вформував тебе в утробі матерній, Я пізнав був тебе, і ще поки

ти вийшов із нутра, тебе посвятив, дав тебе за пророка народам!» (Єр. 1: 5) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 836). Отже, тут підкреслюється цінність людини в єдності тіла і душі з моменту зачаття, а також генетична детермінованість покликання людини, її харизми, що походить від божественного провидіння.

Оскільки, ми беремо до уваги концепцію інтегрального мислення представників Римського клубу, потрібно зазначити і про їхню теорію сталого розвитку, що, серед іншого, пропагує ідею регулювання чи стримування народжуваності задля економічного прогресу й загального добробуту. І тут для студентів медичних ЗВО необхідно акцентувати увагу на контраверсійності теорії сталого розвитку стосовно «регулювання» демографічної ситуації, що передбачає втручання у сферу охорони здоров'я, зокрема, популяризацію штучного переривання вагітності. Адже в цьому контексті якраз актуалізується цінність людини в єдності тіла і душі з моменту зачаття (про що ми згадували вище) як одна з базових професійних цінностей майбутніх медиків. І хоча виникатимуть різні специфічні ситуації, студенти медичного університету повинні засвоїти, що вони зобов'язані априорі стояти на сторожі людського життя.

Повертаючись до біблійного контексту трактування тілесності й духовності людини, необхідно підкреслити, що християнське вчення в особливий спосіб артикулює також тілесність як цінність. Власне, йдеться про цінність тіла завдяки духовній складовій особи («Хіба ви не знаєте, що ваше тіло – то Храм Духа Святого, що живе Він у вас, якого від Бога ви маєте, і ви не свої? Бо дорого куплені ви. Отож прославляйте Бога в тілі своєму та в дусі своєму, що Божі вони! (1 Кор. 6: 19–20) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 1273)). Відтак, тілесність людини пов'язується із сакральністю, що, зі свого боку, обґрунтовує її цінність.

Для студентів, майбутніх медиків, безпосередній інтерес становить питання тілесного й духовного благополуччя людини, що виражається у здоров'ї як цінності. Результати контент-аналізу засвідчують, що тематика здоров'я також присутня в Книзі книг (напр., «Улюблений, – я молюся, щоб добре велося в усьому тобі, і щоб був ти здоровий, як добре ведеться душі твоєї» (III Ів. 1: 2) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 1354)). Головна ідея полягає в тому, що здоров'я фізичне і духовне є відповідно взаємопов'язаними: «Серце радісне добре лікує, а пригноблений дух сушить кості» (Пр. 17: 22) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 726).

Звісно, автори однозначно вказують на більшу значущість духовного вдосконалення, порівняно з фізичним, обґрунтовуючи це необхідністю підготовки до вічності саме духовного ества людської істоти, «внутрішньої людини» («Бо вправа тілесна мало корисна, а благочестя корисне на все, бо має обітницю життя теперішнього та майбутнього» (I Тим. 4: 8) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 1319)). Але й стверджують про вплив духовності на фізичний стан особи.

Цікаво, що фізичне здоров'я трактується як «світлість» тіла, яка залежить від духовного стану людини, її внутрішнього бачення, її світогляду, що біблійному тексті асоціюється із зором: «Око твоє – то світильник для тіла; тому, як око твоє буде дуже, то й усе тіло твоє буде світле. А коли б твоє око нездатне було, то й усе тіло твоє буде темне. Отож, уважай, щоб те світло, що в тобі, не стало темрявою! Бо коли тіло твоє все світле, і не має жадної темної частини, то все буде світле, неначе б світильник осяяв блиском тебе» (Лк. 11: 34–36) (Біблія або Книги Святого Письма, 2011, с. 1157). Відтак, очевидним постає зв'язок між «духовним зором», світоглядними переконаннями людини та її здоров'ям – фізичним і духовним. З цього приводу для студентів, майбутніх медиків актуальним бачиться питання просвітницької, профілактичної роботи з населенням, спрямованої на формування культури здоров'язбереження.

У межах даного дослідження ми також аналізували специфіку співвідношення тілесності і духовності в сучасному науковому дискурсі. Як зазначає дослідниця О. Дольська, наприкінці ХХ ст. мислителі почали активно описувати феномен тіла (наприклад, роботи французької школи «Анналів», яка трактує історію як набір практик та дій людини). Структуралізм використовує вже не просто поняття «тіло», а говорить про тілесність як особливий тип організації та структуривання досвіду (коли структура переживання людини є не лише індивідуальним, а й колективним, пов'язаним із самовідчуттям суспільства) (Дольська, 2020b, с. 250).

Відтак у XXI столітті актуалізувалася тема людського тіла і тілесності, що виражається у різноманітних контекстах: соціальному, спортивному, медичному, гендерному, медійному тощо. Та найбільш гостро постає проблема конструювання тіла і тілесного в умовах розвитку наукових і технологічних інновацій, адже усвідомлення уразливості людського тіла стає все більш реальним (Дольська, 2020а, с. 10). Пандемія коронавірусу актуалізувала тему беззахисності людського тіла. Її одразу артикулювали критики, вказуючи на жорстку позицію владних інституцій стосовно здоров'я людей. Наприклад, Єва Іллуз, звертаючись до ідей М. Фуко (який позиціонував здоров'я як центр модерного управління («біовлади»)), виступила проти «нестерпності» такої влади, що ігнорує тілесну раціональність (див.: Дольська, 2020b, с. 250). Авторка наголошує, що для подолання подібних викликів необхідною є міжнародна кооперація нового виду, зокрема, стосовно дослідження хвороб, упровадження інновацій у медичне обладнання, перенаправлення значних коштів, накопичених приватними структурами, на загальні потреби; і «це умова збереження світу» (Іллуз, 2020).

Для майбутніх медиків важливо розуміти відповідальність фахівців сфери охорони здоров'я за цінність людини як тілесно-духовної істоти в екстремальних обставинах, коли навіть виникає питання першочерговості надання медичної допомоги (наприклад, за віковим критерієм). Такі ситуації свідчать про потребу внутрішнього морального імперативу як умови прийняття справедливого рішення в межах професійної етики лікаря.

За словами О. Дольської, «цінізм використання біовлади як продовження ідей Модерну став дійсно несподіваним поштовхом до необхідності перегляду будь-яких цінностей, і, насамперед, моралі, етики, центральною віссю яких має стати ідея: будь-які процеси та технології не можуть бути реалізовані без урахування тілесної раціональності» (Дольська, 2020а, с. 10).

Власне, тема цінності людського тіла актуалізується в контексті розвитку нових галузей науки і техніки (генна інженерія, еволюційна психологія, когнітивна нейронаука, біотехнологія, науки з побудови штучного інтелекту, біокібернетика тощо), які спрямовані на «вдосконалення» свідомості й тіла людини. Як зауважує О. Дольська (2020b), нині теза Гайдеггера про неприпустимість відмови від техніки (мовляв, інакше, це призведе до загибелі людства), яку він висловив на початку кризи епохи модерну, повинна бути вписана в новий проєкт людини: розвиток техніки й нових технологій без урахування тілесної раціональності та головної цінності – тіла – неможливий (с. 251).

Особливої уваги заслуговують інновації в сфері медицини, генна інженерія, репродуктивні технології, експерименти над людським тілом, beauty-індустрія та ін., що безпосередньо впливають на людину з її тілесністю і духовністю як безумовними цінностями. Вчені вважають, що конвергентний розвиток когнітивних, соціогуманітарних, біо-, інфо- та нанотехнологій сприяє неймовірній трансформації особи і суспільства. Але, як слушно зазначає Л. Сидоренко (2012), соціальні чинники в цілому не можуть перекреслити біологічну сутність людини та її природньо детерміновану поведінку; зонайменше (але це, насправді, найважливіше), народження і смерть людини свідчать, що вона апіорі є частинкою природного, біологічного світу й мимоволі підкоряється впливу біологічних законів. І, навіть, якщо певні естетичні й функціональні зміни людського тіла, на думку дослідників, суттєво впливають на самоідентифікацію особи, все ж вони не скасовують повністю людину як таку (Кобзева, 2018, с. 94).

Водночас, як підкреслює А. Возний (2017), створення нових медичних технологій народжують безліч найбільш гострих проблем, які потребують юридичного та морального регулювання (Возний, 2017, с. 22). Наприклад, генна інженерія створює технології, які становлять реальну загрозу людського генофонду планети. За словами Г. Терешкевич, надзвичайно небезпечною є генна терапія статевої клітин, бо вона пов'язана з зміною геному в ряді поколінь, що може викликати непередбачені нові мутації і порушення рівноваги між людським суспільством і довкіллям (Терешкевич, 2014, с. 165–166).

І тут вступає у свої права біоетика, яка покликана захищати людину (до речі, і природу) як найвищу цінність в її цілісності, з невід'ємними природними правами на життя, збереження здо-

ров'я, гідність, свободу тощо (див.: П'яста та ін., 2016). Захищати в тих випадках, коли існує загроза маніпуляції, зловживання тілом і свідомістю людини, зневаги її гідності, обмеження прав, у зв'язку із упровадженням певних інноваційних технологій. Відтак, і тілесність, і духовність особи постають як ключові біоетичні цінності в системі професійних цінностей майбутніх медиків.

Окрім цього, окремим викликом для фахівців сфери охорони є професійна діяльність, пов'язана із проблемою гендерної ідентичності й втручання в тіло людини аж до зміни статі. Як пише Ю. Тимошенко, в час, коли тіло перестало бути константою, є всі підстави говорити про реалії доби посттілесності, де людина може народитися чоловіком, а померти жінкою (Тимошенко, 2009, с. 45).

Складнощі полягають у тому, що сучасні лікарі потребують глибокого розуміння зазначеної проблеми, щоб зайняти відповідну професійну позицію згідно з актуальною системою цінностей. Якщо для постмодерного світу дійсним є лише те, що визнано дійсним, і навіть свою тілесність необхідно доводити (Тимошенко, 2009, с. 45), то медики повинні володіти необхідними компетентностями задля оптимального захисту цінності людини (пацієнта) в її тілесній і духовній цілісності, закладеній природою.

За результатами дослідження ми розробили теоретичну модель формування системи цінностей майбутніх медиків через призму тілесності і духовності людини в теологічному й сучасному науковому дискурсах (рис. 1).

Сучасний науковий дискурс	
<i>Тіло має бути безумовною цінністю через унікальність в екзистенційному вимірі; водночас воно постає відносною цінністю у добу «посттілесності», впливу інноваційних технологій (через загрози втручання у тіло людини всупереч законам природи; потенційні ризики зловживання тілом у сфері медичного експериментування, генної інженерії та ін.)</i>	<i>Душа є детермінантою емоційно-почуттєвої сфери людини, її цінність асоціюється з психічним здоров'ям, психологічно рівновагою, потенціалом для ефекту плацебо тощо</i>
Цінності майбутніх лікарів	
Природа людської істоти й екосистеми планети	
Тілесність людини як унікальна форма її буття (особливо, в випадках втрати функціональності тіла внаслідок війни)	
Культура здоров'язбереження, просвітницька робота лікарів	
Духовність особи як фактор фізичного здоров'я	
Людина в єдності душі і тіла з моменту зачаття	
Теологічний дискурс	
<i>Тіло є сакральною цінністю через присутність у ньому Святого Духа</i>	<i>Душа є найвищою цінністю через її безсмертя, життєдайність для тіла, вплив на фізичне здоров'я людини</i>

Джерело: складено автором

Рис. 1. Модель формування системи цінностей майбутніх медиків

Головна думка полягає в тому, що невід'ємною складовою підготовки студентів медичних ЗВО повинно бути виховання у них професійних цінностей на основі ключових аксіологічних ідей, репрезентованих у теологічному та сучасному науковому інтелектуально-духовному досвіді людства. Власне, врахування теологічного дискурсу сприятиме формуванню у студентів таких цінностей: *людина в єдності душі і тіла з моменту зачаття* (що націлює позицію медиків на захист/збереження людського життя апіорі); *духовність особи як фактор фізичного здоров'я* (що передбачає інтегрований підхід до людини як цілісної духовно-тілесної істоти; надання професійної допомоги лікаря з огляду на взаємозв'язок фізичного, психічного, психологічного й духовного здоров'я особи; духовність тут постає як стан благополуччя людини завдяки чистоті сумління та наповненню внутрішнього світу особи позитивними почуттями, думками тощо).

Водночас сучасний науковий дискурс є тією важливою детермінантою, що сприяє вихованню у майбутніх медиків професійних цінностей, серед яких: *природа людської істоти й екосистеми планети* (що визначає пріоритет природних законів буття людини й навколишнього середовища з метою їх збереження в умовах загроз технологічного характеру, нових теорій, які потенційно суперечать об'єктивним фундаментальним засадам розвитку людської істоти як такої); *тілесність людини як унікальна форма її буття* (що концентрує увагу на потребі максимального захисту, створення умов безпеки для людини у фізичному вимірі; особливо, майбутні лікарі повинні бути готовими до викликів воєнного стану, коли багато учасників бойових дій мають порушення функціональності тіла через втрату чи пошкодження його частин; у цих умовах ціннісне ставлення до тіла, яке є особливо вразливим, повинно будуватися на ціннісному ставленні до людини як такої – з її гідністю, душевними переживаннями, духовними потребами тощо).

Такі цінності, як *культура здоров'язбереження, просвітницька робота лікарів* є недостатньо популяризованими й поширеними в українському суспільстві (хоча, завдяки їм можна попереджати захворювання, підвищувати рівень здоров'я людей), тому їх слід формувати в студентів медичних ЗВО, опираючись, як на теологічні/філософські основи здоров'я, так і на сучасні наукові досягнення в галузі клінічної медицини, біоетики, громадського здоров'я та ін.

Підсумовуючи, наголосимо, що слухними є думки вчених про збереження людської істоти: «Недооцінювати те, що дає нам сама природа, означає недооцінювати і саму природу. Людина не може відриватися від природи, а тим більше протиставляти себе їй. Вона не повинна забувати, що сама вона – природна істота, сама – продукт її розвитку» (цит. за: Тимошенко, 2009, с. 45). На цьому тлі повернення людини до практики розмірковування про власний тілесний потенціал постає необхідною умовою створення нею чітких життєвих проєктів, забезпечення дійсно цілісного процесу самопізнання (Тимошенко, 2009, с. 45).

Висновки. У системі цінностей майбутніх медиків тілесність і духовність людини постають як ключові цінності в їх єдності. У контексті концепції інтегрального мислення важливим завданням навчально-виховної роботи в медичних ЗВО повинно бути вироблення в студентів уміння знаходити «точки дотику», взаємозалежність, гармонію тіла і душі людини, які цілісно потребують якісної допомоги лікарів.

Аналіз духовності та тілесності в теологічному контексті вказує на зв'язок між світоглядними переконаннями («духовним зором») людини та її здоров'ям – фізичним і духовним. Відтак для студентів – майбутніх медиків, актуальним постає питання просвітницької, профілактичної роботи з населенням, спрямованої на формування культури здоров'язбереження як цінності.

З огляду на контрверсійність сучасних теорій, концепцій (зокрема, теорії сталого розвитку, яка з метою забезпечення економічного добробуту пропагує регулювання демографічної ситуації (у т.ч., через аборти) чи гендерної теорії, яка передбачає втручання в тіло людини задля зміни статі тощо) актуалізуються цінність людини в єдності тіла і душі з моменту зачаття, а також цінність тілесності особи як природного дару, що не припускає її руйнування та порушення законів природи. Зазначені вартості повинні впроваджуватися як одні з базових професійних цінностей майбутніх медиків, які зобов'язані апріорі стояти на сторожі людського життя та природних законів, які забезпечують нормальне життєздатне середовище для людини.

Окрім цього, застосування інноваційних технологій у медицині (насамперед, генної інженерії, репродуктивних технологій), які за певних умов можуть негативно впливати як на тілесно-духовне здоров'я окремої особи, так і на благополуччя існування людської популяції на планеті в цілому, вимагає формування у майбутніх медиків чітких біоетичних цінностей, імплементація яких означатиме реальне запобігання потенційним загрозам технологічного характеру.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в дослідженні зарубіжного досвіду виховання цінностей у здобувачів вищої освіти з урахуванням соціально-економічних, суспільно-політичних, національних детермінант; розробці методики формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців в умовах війни тощо.

Використані джерела

- Возний, А. (2017). Філософія тілесності людини у фізкультурно-спортивному концепті. *Світгляд – Філософія – Релігія*, 12, 15–24.
- Дольська, О. (2020a). Тіло як цінність: історія та сучасність. У *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід*. <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16152?mode=full>
- Дольська, О.О. (2020b). Тіло як цінність: шлях до тілесної раціональності в умовах кризи моралі епохи Модерну. У *Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному суспільстві* <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/46925>
- Іллуз, Є. (2020, Березень, 31). Нестерпна легкість капіталізму щодо нашого здоров'я. У *Який світ після пандемії? Політична критика*. <https://politkrytyka.org/2020/03/31/yakujy-svit-pislya-pandemiyi-bruno-latur-yeva-illuz-zhan-lyuk-nansi/>
- Кобзева, І. О. (2018). Тілесність у філософсько-антропологічних вимірах. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Філософія*, 39, 89–99.
- Огієнко, І. (перекладач). (2011). *Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту*. Київ: Українське Біблійне товариство.
- П'яста, Р., Бойко, І., Чернявська, Н., Мартинюк, Ю., Терешкевич, Г., Пилипчак, Ю. & Голубець, О. (2016). *Біоетика*.
- Сидоренко, Л. І. (2012). Проблема тілесності: філософсько-етичні виміри. *Філософські проблеми гуманітарних наук: Альманах*, 21, 43–48. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sid-probl.htm>
- Терешкевич, Г. Т. (2014). *Основи біоетики та біобезпеки*. ТДМУ.
- Тимошенко, Ю. (2009). Проблема тілесності у філософській спадщині XX ст. *Здоровий спосіб життя*, 41, 42–45. <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/19278?mode=full>
- Weizsäcker, E. U. & Wijkman, A. (2018). *Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet – A Report to the Club of Rome*. Springer, Science+Business Media LLC. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-7419-1_1

References

- Vozny`j, A. (2017). Filosofiya tilesnosti lyudy`ny` u fizkul`turno-sporty`vnomu koncepti. Svitoglyad – Filosofiya – Religiya, 12, 15–24. (in Ukrainian).
- Dol`s`ka, O. (2020a). Tilo yak cinnist` : istoriya ta suchasnist` . U Cinnisni oriyenty`ry` v suchasnomu sviti: teorety`chny`j analiz ta prakty`chny`j dosvid. <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16152?mode=full> (in Ukrainian).
- Dol`s`ka, O.O. (2020b). Tilo yak cinnist` : shlyax do tilesnoyi racional`nosti v umovax kry`zy` morali epoxy` Modernu. U Superechnosti vzayemodiyi morali i prava v suchasnomu suspil`stvi <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/46925> (in Ukrainian).
- Illuz, Ye. (2020, Berezen`, 31). Nesterpna legkist` kapitalizmu shhodo nashogo zdorov`ya. U Yaky`j svit pislya pandemiyi? Polity`chna kry`ty`ka. <https://politkrytyka.org/2020/03/31/yakyj-svit-pislya-pandemiyi-bruno-latur-yeva-illuz-zhan-lyuk-nansi/> (in Ukrainian).
- Kobzyeva, I. O. (2018). Tilesnist` u filofs`ko-antropologichny`x vy`mirax. Problemy` gumanitarny`x nauk. Seriya: Filosofiya, 39, 89–99. (in Ukrainian).
- Ogiyenko, I. (perekladach). (2011). Bibliya abo Kny`gy` Svyatogo Py`s`ma Starogo j Novogo Zapovitu. Ky`yiv: Ukrayins`ke Biblijne tovary`s`tvo. (in Ukrainian).
- P`yasta, R., Bojko, I., Chernyavs`ka, N., Marty`nyuk, Yu., Tereshkevy`ch, G., Py`ly`pchak, Yu. & Golubecz`, O. (2016). Bioety`ka. (in Ukrainian).
- Sy`dorenko, L. I. (2012). Problema tilesnosti: filofs`ko-ety`chni vy`miry`. Filofs`ki problemy` gumanitarny`x nauk: Al`manax, 21, 43–48. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sid-probl.htm> (in Ukrainian).
- Tereshkevy`ch, G. T. (2014). Osnovy` bioety`ky` ta biobezpeky`. TDMU. (in Ukrainian).
- Ty`moshenko, Yu. (2009). Problema tilesnosti u filofs`kij spadshhy`ni XX st. Zdorovy`j sposib zhy`ttya, 41, 42–45. <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/19278?mode=full> (in Ukrainian).
- Weizsäcker, E. U. & Wijkman, A. (2018). *Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet – A Report to the Club of Rome*. Springer, Science+Business Media LLC. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-7419-1_1 (in English).

Olha Khrystenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Higher School Pedagogy and Social Disciplines, I. Horbachevskyi Ternopil National Medical University, Ministry of Health of Ukraine, Ternopil, Ukraine

Research interests: pedagogy of higher education, methodology of humanitarian training in a higher medical school, pedagogical axiology.

HUMAN SPIRITUALITY AND PHYSICALITY IN THE CONTEXT OF VALUES OF FUTURE HEALTHCARE PROFESSIONALS

Abstract. The concepts of human physicality and spirituality in theological and contemporary scientific discourses from the point of view of modeling the future healthcare professionals' values are analysed in the article.

It has been established that in the theological context human physicality is related to sacredness, which justifies its value; the priority of a person's spiritual development is obvious compared to the physical one, and at the same time the influence of a person's spirituality on his/her physical state is emphasized. Therefore, for students (future healthcare professionals) both personal physical and spiritual well-being express the essence of health as a value.

The important factors in development of professional values of students of the institutions of higher medical education have been determined: on the one hand, new concepts and theories spreading in the 21st century society (the theory of sustainable development, gender theory, etc.), and on the other hand, innovative trends in development of science and technology (genetic engineering, nanotechnology, reproductive technology, etc.); under certain conditions they may negatively affect both physical and mental health of an individual as well as the prosperous wellbeing of the humans on the planet as a whole.

The challenges for healthcare professionals regarding gender identity and intervention in the human body as of gender change have been analysed. The problem is that in the age of "post-corporeality" the doctors have to understand the issue profoundly in order to take a proper professional stand according to values justified.

It has been proved that these days the value of a person in the unity of body and soul from the conception as well as the value of person's physicality as a natural gift, which does not hint at its destruction and violation of the laws of nature is being actualized. These values should be implemented as the basic professional values of future healthcare professionals, who are obliged a priori to stand guard over human life and natural laws that provide a normal viable environment for a person. The implementation of bioethical values into the higher medical education space, including within the humanitarian training of future doctors, contribute to prevention of potential technological threats to the health and safety of individuals and society.

Keywords: spirituality; physicality; health; values; future healthcare professionals; integral thinking; theory of sustainable development.